

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุและศิลปวัตถุ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๒) เพื่อเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล และ ๓) เพื่อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การวิจัยโดยวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Method Research) โดยการใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) โดยใช้วิธีเชิงสำรวจ (Survey Statistics) ซึ่งศึกษาจากกลุ่มพระสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๒๘๗ รูป โดยใช้ประชากรทั้งหมดเป็นกลุ่มศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยมีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ .๙๖๖๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่และค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และสถิติเชิงอนุมาน คือ การทดสอบค่าเอฟ (f-test) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์วิเคราะห์สถิติสำเร็จรูป ผลการวิจัยสามารถนำมาสรุป อภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะ ได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามโดยจำแนกตามอายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ดังนี้

อายุ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ๒๐-๒๙ ปี จำนวน ๑๙๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๘.๙๙

พรรษา ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีพรรษาระหว่าง ๑ - ๕ พรรษา มีจำนวน ๒๑๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗๔.๒๒

วุฒิการศึกษาสามัญ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๒๕๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘๘.๕๐

วุฒิการศึกษาทางธรรม ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไม่มีวุฒิการศึกษานักธรรม จำนวน ๑๙๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๘.๖๔

วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไม่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม จำนวน ๒๕๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘๘.๕๐

๕.๑.๒ สรุปผลความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม

ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมและจำแนกตามรายด้าน ได้แก่

- ๑) ด้านการดูแลรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ
- ๒) ด้านการให้ความรู้ในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ
- ๓) ด้านความร่วมมือในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ กับหน่วยงานราชการ ดังนี้

โดยภาพรวม พบว่า พระสงฆ์มีความเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๐$) และเมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า พระสงฆ์มีความเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = ๓.๗๐$) ในด้านการดูแลรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ส่วนที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด $\bar{X} = ๓.๔๘$ ในด้านความร่วมมือในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ กับหน่วยงานราชการ

๕.๑.๓ สรุปผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากการศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า

สมมติฐานที่ ๑ พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุต่างกัน มีความเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๒ พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อ บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๓ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีบทบาทในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อ บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๔ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีบทบาทในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อ บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๕ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน มีบทบาทในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สรุปผลโดยภาพรวมได้ว่า พระสงฆ์ที่มี อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อความคิดเห็นต่อ บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕.๑.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑) ด้านการดูแลรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีปัญหา อุปสรรค ขาดการทำความเข้าใจ สะอาด เชื้อ

ปล่อยให้เสื่อมโทรมคุณค่า มีวัชพืชในบริเวณแหล่งโบราณสถานหรือบริเวณสถานที่เก็บรักษา โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ มีขยะและสิ่งปฏิกูลบริเวณแหล่งโบราณสถานหรือบริเวณสถานที่เก็บรักษา โบราณวัตถุและศิลปวัตถุ ไม่มีการจัดระเบียบร้านค้า หาบเร่ แผงลอย ในบริเวณแหล่งโบราณสถาน หรือบริเวณสถานที่เก็บรักษาโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ไม่มีการจัดระเบียบการจราจร และไม่มีมาตรการเพื่อลดการสั่นสะเทือนที่เกิดจากการจราจร ขาดการป้องกันและควบคุมการหลุดร่วงของดินในบริเวณแหล่งโบราณสถาน หรือบริเวณสถานที่เก็บรักษาโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ไม่ทำการแผ้วถางและป้องกันอัคคีภัยหรือการลอบวางเพลิง ในบริเวณแหล่งโบราณสถาน หรือบริเวณสถานที่เก็บรักษาโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ไม่มีการแผ้วถางและป้องกันวาตภัยหรือน้ำท่วม ในแหล่งโบราณสถาน หรือบริเวณสถานที่เก็บรักษาโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ไม่มีการแผ้วถางและป้องกันการโจรกรรมในแหล่งโบราณสถาน หรือบริเวณสถานที่เก็บรักษาโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ไม่มีการตรวจดูความเปลี่ยนแปลงสภาพของโบราณสถาน หรือบริเวณสถานที่เก็บรักษาโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ

ข้อเสนอแนะ

พระสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีข้อเสนอแนะในอำเภอพระนครศรีอยุธยา ด้านการดูแลรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยานั้น ต้องทำความสะอาด ปัด กวาด เช็ด ถู ตามสมควรด้วย เรียกว่าเก่าแต่ไม่โทรม ควรมีการเก็บกวาด ถอนออก หรือใช้ยาฆ่าหญ้าบ้าง บางจุด ต้องมีการกำจัดขยะและสิ่งปฏิกูลบริเวณแหล่ง โบราณสถานหรือบริเวณสถานที่เก็บรักษาโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ต้องมีการจัดระเบียบร้านค้า หาบเร่ แผงลอย ในบริเวณแหล่งโบราณสถาน หรือบริเวณสถานที่เก็บรักษาโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ต้องมีการจัดระเบียบการจราจร และมีมาตรการเพื่อลดการสั่นสะเทือนที่เกิดจากการจราจร ควรมีการป้องกันและควบคุมการหลุดร่วงของดินในบริเวณแหล่งโบราณสถาน หรือบริเวณสถานที่เก็บรักษาโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ควรมีการแผ้วถางและป้องกันอัคคีภัยหรือการลอบวางเพลิงในบริเวณแหล่งโบราณสถาน หรือบริเวณสถานที่เก็บรักษาโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ควรมีการแผ้วถางและป้องกันวาตภัยหรือน้ำท่วมในแหล่งโบราณสถาน หรือบริเวณสถานที่เก็บรักษาโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ควรมีการแผ้วถางและป้องกันการโจรกรรมในแหล่งโบราณสถาน หรือบริเวณสถานที่เก็บรักษาโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ และควรตรวจดูความเปลี่ยนแปลงสภาพของโบราณสถาน หรือบริเวณสถานที่เก็บรักษาโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ สม่าเสมอ

๒) ด้านการให้ความรู้ในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีปัญหา อุปสรรค คือขาดการสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ แก่เยาวชน ด้วยการจัดอบรมค่ายคุณธรรม มิได้ให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ แก่เด็ก

นักเรียนในสถานศึกษาต่าง ๆ อย่างจริงจัง มิได้สอดแทรกความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุในเทศกาลต่างๆ ของชุมชน ขาดการให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุในกิจกรรมของวันธัมมัสสวนะ มิได้ให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุในกิจกรรมของวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ขาดการให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุในคราวที่ได้รับนิมนต์ไปแสดงพระธรรม ในสถานที่ต่างๆ อย่างจริงจัง บางสถานที่ไม่มีการบรรยายธรรมผ่านวิทยุชุมชน หรือหอกระจายข่าวในชุมชน ขาดการจัดทำหนังสือ สื่อสิ่งพิมพ์ ให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ แก่ประชาชนทั่วไป การจัดทำ CD หรือ DVD ให้ความรู้ เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ไม่เป็น ขาดการนำประชาชนในชุมชนไปศึกษาดูงานด้านการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ นอกสถานที่

ข้อเสนอแนะ

พระสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีข้อเสนอแนะในอำเภอพระนครศรีอยุธยา ด้านการให้ความรู้ในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุว่า ควรสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ แก่เยาวชน ด้วยการจัดอบรมค่ายคุณธรรม ต้องมีการให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ แก่เด็กนักเรียนในสถานศึกษาต่าง ๆ อย่างจริงจัง ต้องช่วยกันเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุในเทศกาลต่างๆ ของชุมชน ควรความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุในกิจกรรมของวันธัมมัสสวนะด้วย ต้องเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุในกิจกรรมของวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ควรมีการให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ในคราวที่ได้รับนิมนต์ไปแสดงพระธรรมในสถานที่ต่างๆ อย่างจริงจัง พยายามจัดให้มีการบรรยายธรรมผ่านวิทยุชุมชน หรือหอกระจายข่าวในชุมชน ต้องจัดทำหนังสือ สื่อสิ่งพิมพ์ ให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ แก่ประชาชนทั่วไป ควรจัดทำ CD หรือ DVD ให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ หรือจ้างบริษัทผลิตสื่อทำให้ และ ควรนำประชาชนในชุมชนไปศึกษาดูงานด้านการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ นอกสถานที่

๓) ด้านความร่วมมือในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ กับหน่วยงานราชการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีปัญหา อุปสรรค คือขาดการร่วมมือกับหน่วยงานราชการเพื่อจัดหาวิทยากรให้ความรู้ ความเข้าใจ แก่กลุ่มคนผู้สนใจทางโบราณคดีท้องถิ่น ขาดการร่วมมือสัมมนาในการป้องกันผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นกับแหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุ ในชุมชน ไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาแหล่งโบราณสถาน

โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุกับหน่วยงานของราชการ อย่างจริงจัง พระสงฆ์มักไม่ได้เป็นตัวแทนเป็นกรรมการในการดำเนินงานเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ การลงมติในเรื่องการก่อสร้างอาคาร หรือโรงงานบริเวณแหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ มักมีปัญหาความขัดแย้งกัน เมื่อมีการขุดค้นแหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุในชุมชนมักไม่โปร่งใส การเป็นกรรมการหรือเสนอตัวแทนเป็นกรรมการตรวจการจ้างบูรณะปฏิสังขรณ์และอนุรักษ์ จะใช้งบประมาณมากกว่าจ้างช่างทั่วไปเสมอ การบริหารงบประมาณหรือตรวจสอบการใช้จ่ายงบประมาณการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุในชุมชน จะตกเป็นหน้าที่ของกรมศิลปากรเสมอ ไม่มีการออกกฎระเบียบมาตรการในการดูแลรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุในชุมชน และขาดความร่วมมือกับหน่วยงานราชการในการอบรมเพื่อปลูกสำนึกรักษ์และหวงแหนโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุแก่คนในชุมชน

ข้อเสนอแนะ

พระสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีข้อเสนอแนะในอำเภอพระนครศรีอยุธยา ด้านความร่วมมือในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ไว้ว่า ควรมีความร่วมมือกับหน่วยงานราชการเพื่อจัดหาวิทยากรให้ความรู้ ความเข้าใจ แก่กลุ่มคนผู้สนใจทางโบราณคดีท้องถิ่น ควรมีความร่วมมือสัมมนาในการป้องกันผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นกับแหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุ ในชุมชน ควรเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาแหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุกับหน่วยงานของราชการ อย่างจริงจัง ต้องให้พระสงฆ์เป็นตัวแทนเป็นกรรมการในการดำเนินงานเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ต้องขจัดปัญหาความขัดแย้งในเรื่องการลงมติในเรื่องการก่อสร้างอาคาร หรือโรงงานบริเวณแหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ควรมีกรรมการเมื่อมีการขุดค้นแหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุในชุมชนเพื่อให้โปร่งใส การจ้างบูรณะปฏิสังขรณ์และอนุรักษ์ควรต้องเปิดโอกาสบริษัทเอกชนอื่นๆ ด้วย หรือช่างพื้นบ้านด้วยก็ได้ ไม่ควรจำกัดที่กรมศิลปากร ควรมีการบริหารงบประมาณหรือตรวจสอบการใช้จ่ายงบประมาณการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุในชุมชน โดยคณะกรรมการของวัดและกรมศิลปากร ต้องออกกฎระเบียบมาตรการในการดูแลรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุในชุมชน และควรมีความร่วมมือกับหน่วยงานราชการในการอบรมเพื่อปลูกสำนึกรักษ์และหวงแหนโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุแก่คนในชุมชน

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อภิปรายผลได้ดังนี้

จากผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า พระภิกษุสงฆ์มีความเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจากโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานและมีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ไว้ โดยทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นภาครัฐบาล เอกชน ประชาชนหรือทางวัดเองจะต้องมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานไว้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับที่ **ทวิศักดิ์ หว่างจันทร์** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสถาปัตยกรรมวัดจำปา” จากผลการวิจัยพบว่า การอนุรักษ์โบราณสถานของพระสงฆ์ต้องมองสภาพปัญหาโดยรวม ไม่มุ่งทำการอนุรักษ์เพียงส่วนใดโดยเฉพาะ ต้องมีการจัดลำดับของปัญหาที่เกิดขึ้น เพราะการแก้ปัญหาเฉพาะส่วนเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เป็นการแก้ปัญหาที่ไม่ยั่งยืน แต่กรณีของวัดจำปายังไม่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน จำเป็นอย่างยิ่งต้องใช้กฎหมายบังคับ โดยการประกาศขึ้นทะเบียนและจัดโครงสร้างขึ้นภายในวัด ที่สำคัญต้องสร้างความเข้าใจกับประชาชน เมื่อประชาชนมีความเข้าใจและเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์โบราณสถานแล้ว การแก้ปัญหาก็มีความสะดวกขึ้น ซึ่งโครงสร้างภายในวัดอาจประกอบด้วย เจ้าอาวาส คณะกรรมการวัด ชาวบ้าน นักอนุรักษ์ สถาปนิก วิศวกร และองค์กรต่างๆ ด้วย^๑

เมื่อพิจารณาผลการวิจัยเป็นรายด้านสามารถนำมาอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

๑) ด้านการดูแลรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ พบว่า ระดับบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจากโบราณสถานในแต่ละที่มีอายุ สภาพและความต้องการการดูแลที่แตกต่างกัน จึงต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญในการดูแลรักษา พระสงฆ์จึงมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานได้ในระดับปานกลางเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับที่ **ปรีชา กาญจนาคม** กล่าวว่า เมื่อโบราณสถานมีสภาพที่แตกต่างกันหลายสภาพ เช่นนี้ การกำหนดแนวทางให้นักอนุรักษ์ดำเนินการก็ต้องแตกต่างกันออกไปตามสภาพของโบราณสถานนั้นๆ การอนุรักษ์โบราณสถานต่างๆ มีข้อจำกัดที่แตกต่างกัน อาคารประวัติศาสตร์กับอุทยานประวัติศาสตร์ แม้จะถูกจำกัดให้อยู่ในกรอบการอนุรักษ์ที่เหมือนกันแต่มีวิธีการผ่อนปรน

^๑ทวิศักดิ์ หว่างจันทร์, “แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสถาปัตยกรรมวัดจำปา” **วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรอุตสาหกรรมมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒๐.

แตกต่างกันออกไปตามลักษณะของโบราณสถานประเภทนั้นและเทคนิคที่ต่างกัน ทั้งนี้จะต้องพิจารณาถึงสภาพของท้องถิ่น วัตถุและสภาพของสังคมและเศรษฐกิจของแต่ละเมืองประกอบด้วย^๒

๒) ด้านการให้ความรู้ในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ พบว่าระดับบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจากพระภิกษุสงฆ์มีภาระหน้าที่ที่ต้องทำมากมายและการพิจารณาโครงสร้างประวัติศาสตร์กับปัจจัยอื่นๆ ในกระบวนการวางแผน รวมถึงการอนุรักษ์ และการฟื้นฟูอาคารรวมไปถึงพื้นที่ทางประวัติศาสตร์และการบริการทางสังคมที่เหมาะสมที่คำนึงถึงพื้นที่ เพื่อประสบความสำเร็จในระยะยาว กระบวนการนี้ควรปฏิบัติร่วมกับผู้อยู่อาศัยและการอนุรักษ์เมืองควรสามารถซึมซับความเป็น Modernization โดยลดความขัดแย้ง และปรับปรุงพื้นที่ที่เล็กละเล็น้อยโดยต้องให้ให้ความรู้ในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ที่ถูกต้อง ซึ่งสอดคล้องกับ พระวัชรการ ปลูกจิตโร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ศาสนาวัด ศึกษานเฉพาะกรณีการอนุรักษ์อุโบสถ (สิม) ในอำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด” จากผลการวิจัยพบว่า บุคคลที่อยู่ใกล้ชิดและต้องเห็นความสำคัญของสิมอีสานมากกว่าคนอื่นคือพระสงฆ์ พระสงฆ์จึงมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์ บูรณะส่วนที่ชำรุดทรุดโทรม และเพิ่มเติมส่วนที่หายไป และพระสงฆ์ยังเป็นผู้กระตุ้นปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนหวงแหนในสถาปัตยกรรมสิมอีสานด้วย” ดังนั้น ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการให้ความรู้ในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ จึงอยู่ในระดับปานกลาง

๓) ด้านความร่วมมือในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ กับหน่วยงานราชการ พบว่า ระดับบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับ สาลี แก้วดาทิพย์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ ในจังหวัดนครราชสีมา” ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์มีบทบาทมากที่สุดในด้านการดูแลทำความสะอาดโบราณสถานและโบราณวัตถุที่มีอยู่ในวัด และบทบาทที่พระสงฆ์ปฏิบัติน้อยที่สุดคือการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการป้องกันและการอนุรักษ์แก่นักท่องเที่ยว ส่วนปัญหาที่พบในการดำเนินบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานและโบราณวัตถุของพระสงฆ์ คือ ขาดงบประมาณในการดำเนินการ รองลงมาคือปัญหาการติดต่อ

^๒ปรีชา กาญจนาคม.การขุดค้นแหล่งโบราณคดียุคโลหะตอนปลายในจังหวัดนครราชสีมา.งานวิจัยคณะโบราณคดี ภาควิชาโบราณคดี. (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศิลปากร. ๒๕๔๗) หน้า ๙๐.

^๓พระวัชรการ ปลูกจิตโร, “บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ศาสนาวัด ศึกษานเฉพาะกรณีการอนุรักษ์อุโบสถ (สิม) ในอำเภออาจสามารถจังหวัดร้อยเอ็ด”,วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๖๗.

ประสานงานกับเจ้าหน้าที่กรมศิลปากรในการดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์ และปัญหาด้านบุคลากรที่เกี่ยวข้องชาวยุทธที่มีความรู้ รวมถึงขาดความร่วมมือจากทุกฝ่ายในการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ ส่วนข้อเสนอแนะที่พบคือ ต้องการให้กรมศิลปากรจัดสรรงบประมาณมาสนับสนุนรองลงมาคือ ต้องการให้การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานและโบราณวัตถุเป็นหน้าที่ร่วมกันของทุกฝ่าย ทั้งพระสงฆ์ ประชาชน ภาครัฐและเอกชน^๔

๕.๓ ข้อเสนอแนะในงานวิจัย

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

แนวทางข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีดังนี้

๑. หน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนพระสงฆ์ให้มีบทบาทในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุที่อยู่ในวัดต่างๆ

๒. หน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรจัดอบรมถวายความรู้แก่พระสงฆ์เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุเพื่อให้พระสงฆ์มีความรู้ในการดูแลรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ให้คงอยู่ในสภาพที่ดี

๓. คณะสงฆ์ควรสร้างเครือข่ายภาคีการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ โดยการร่วมมือกันระหว่างวัดที่มีโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ รวมถึงการร่วมมือกันระหว่างคณะสงฆ์กับเครือข่ายภาคประชาชนด้วย

๔. หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ควรจัดหางบประมาณมาทำการบูรณะ รักษา ให้มากขึ้น

๕. คณะสงฆ์ควรจัดสื่อ สิ่งพิมพ์ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ออกเผยแพร่สู่พุทธศาสนิกชนให้มากขึ้น

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการนำไปปฏิบัติ

๑. กรมศิลปากรควรประสานงานกับเจ้าอาวาสเพื่อหารือกันและประสานงานกับชุมชนในวัดเพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน

^๔สาส์ แก้วดาทิพย์, “บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถานโบราณวัตถุ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๗๖-๗๗.

๒. รัฐบาลควรให้การสนับสนุนงบประมาณให้ทั่วถึงและหน่วยงานราชการควรมีนโยบายที่ชัดเจนในการบำรุงรักษาตามสภาพปัจจุบันที่เกิดขึ้นเพราะอายุของโบราณสถานไม่เท่ากันจึงควรมีการบูรณะอย่างต่อเนื่อง

๓. ควรกำหนดบทลงโทษเจ้าหน้าที่ที่ทุจริตและเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนในการทำลายโบราณสถานเพราะเห็นแก่เงินที่ได้รับในการออกเอกสารสิทธิทับซ้อนโบราณสถาน เพื่อลดปัญหาการออกเอกสารสิทธิทับซ้อนและปัญหาการทุจริตเกี่ยวกับโบราณสถาน

๔. ควรติดตามการปฏิบัติงานของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ให้รับดำเนินการอย่างรวดเร็ว ไม่ให้ล่าช้า

๕. ศึกษาวิธีการในการผลิตสื่อเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ให้พุทธศาสนิกชนเห็นความสำคัญของโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ มากยิ่งขึ้น

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อทำการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรศึกษาสภาพและปัญหาในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา เพื่อที่จะได้ทราบสภาพและปัญหาในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อันจะนำไปสู่การปรับปรุงระบบการบริหารการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสงฆ์ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๒. ควรศึกษาความคิดเห็นของบุคลากรในการอนุรักษ์โบราณสถานในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อที่จะได้ทราบความคิดเห็นของบุคลากรในการอนุรักษ์โบราณสถานในอำเภอพระนครศรีอยุธยา และนำข้อเสนอแนะจากบุคลากรไปใช้ในการพัฒนาการอนุรักษ์โบราณสถาน ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

๓. ควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานกับประสิทธิภาพในการอนุรักษ์โบราณสถานในอำเภอพระนครศรีอยุธยา เพื่อจะได้ทราบความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานกับประสิทธิภาพในการอนุรักษ์โบราณสถานในอำเภอพระนครศรีอยุธยา และนำผลการวิจัยที่ได้ไปพัฒนาการอนุรักษ์โบราณสถาน ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๔. ควรศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของกรมศิลปากรที่ปฏิบัติหน้าที่ในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อนำผลการวิจัยไปกระตุ้นการปฏิบัติงานให้รวดเร็วมากยิ่งขึ้น

๕. ควรศึกษาเกี่ยวกับการผลิตสื่อและการประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อนำผลการวิจัย ไปเผยแพร่สู่พุทธศาสนิกชนให้เกิดความรักความหวงแหน และหันมาช่วยกันอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ให้มากยิ่งขึ้น